

DOI:

УДК 026:34](410+73):004.65:[94+316.752:34]

Ольга Пестрецова,

кандидат наук із соціальних комунікацій, науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: pestretsova@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0102-9134>

Галина Булахова,

молодший науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: galabulakhova@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4223-1646>

**БІБЛІОТЕЧНІ РЕСУРСИ ПРАВОВОЇ
ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ:
ПРЕДСТАВЛЕНІСТЬ У ФОНДАХ
ЮРИДИЧНИХ БІБЛІОТЕК БРИТАНІЇ ТА США**

У статті проаналізовано представлення пам'яток права в колекціях юридичних бібліотек Британії та США як складової національної традиції та політико-правового поступу. Зроблено огляд юридичних бібліотек в інформаційному просторі на всіх рівнях – від художнього і науково-популярного контенту до високої якості оцифрованих копій документів, що надаються для освітніх та наукових проєктів.

Акцентовано увагу на системі юридичних бібліотек університетів, що виступають поліфункціональними інформаційними центрами, які обслуговують не лише університетську спільноту, а й громадськість. У результаті дослідження виявлено, що більшість проаналізованих британських та американських юридичних бібліотек є важливою складовою освітнього процесу в галузі права і безпосередньо пов'язані з діяльністю видатних юридичних шкіл.

У статті також зацентовано на головному завданні університетських юридичних бібліотек, а саме: інформаційна та консультативна підтримка навчальних програм, де здійснюється акумуляція ресурсів, їх організація (каталогізація), зберігання, забезпечення до них доступу; надаються послуги професорсько-викладацького складу, спрямовані на забезпечення підтримки навчальних планів.

© О. Пестрецова, Г. Булахова, 2022

Ключові слова: юридичні фонди бібліотек, інформаційні центри, бібліотечні ресурси, національні архіви, Бібліотека Конгресу США.

Серед культурних надбань минулих поколінь важливе місце посідає правова спадщина – від визначних документів, що є символами державного розвитку і націєтворення, до актуальних документів права, що вкорінені в минулому. Для більшості націй найдавніші писані закони, документи, що проголошують державу, декларації, які констатують права і свободи, стають знаковими подіями в історії та частиною національного міфу. Такими легендарними символами стали англійська Велика хартія вольностей 1215 р., українські Пакти і Конституція прав і вольностей Війська Запорозького 1710 р., польська Конституція 1791 р., американська Декларація незалежності 1776 р., французька Декларація прав людини і громадянина 1789 р. та тисячі інших, можливо, менш відомих, проте знакових документів.

Отже, пам'ятки права, що є складовою національних державницьких традицій, а також постаті видатних державців, мислителів та правників, пов'язані з цими документами, є важливою частиною національного нарративу. Вони стають свого роду «місцями пам'яті» і представленість їх в інформаційному просторі на всіх рівнях – від художнього і науково-популярного контенту до високої якості оцифрованих копій документів, що надаються для освітніх та наукових проєктів, є, безсумнівно, важливим завданням культурних інституцій, у яких вони зберігаються. Очевидно, що такими інституціями у першу чергу виступають національні архіви і бібліотеки. Утім, досить часто фондоутримувачами правових документів та особистих колекцій, пов'язаних із видатними правниками, є спеціалізовані юридичні бібліотеки.

Наукове осмислення проблеми представлення в інформаційному просторі та популяризації історико-культурної спадщини, зокрема й правової, знайшло своє відображення в історіографії. У фокусі уваги бібліотекознавців сьогодні перебувають соціокультурні аспекти: від загалом ролі установ пам'яті у формуванні соціокультурного середовища [1, 2] до значущості власне правової традиції. Зокрема, наголошується комплексна, інтегративна природа пам'яток права та впливовість їх на сучасному етапі осмислення національного минулого як таких, яким притаманна не лише наукова, а й світоглядна цінність, перспективність із точки зору освітнього процесу [3]. Досить активно розробляється також проблематика технологічної складової створення та забезпечення функціонування проєктів цифрового представлення національної культурної

спадщини [4, 5] та їх подальшої популяризації, зокрема через соціальні медіа [6, 7].

Утім, динамічний розвиток цього напрямку бібліотечної діяльності та тематичні особливості певних груп документів визначають перспективи для подальших досліджень. Одним із таких напрямів, що не був предметом аналізу з погляду бібліотекознавчих розвідок, є особливості правових історико-культурних ресурсів, акумульованих юридичними бібліотеками.

Тож **метою** дослідження є аналіз представлення пам'яток права в колекціях юридичних бібліотек як складової національної традиції та політико-правового поступу.

Джерельною базою для дослідження стали сайти потужних західних (британських та американських) юридичних бібліотек. Вибір географії об'єкта дослідження пов'язаний із специфікою правової традиції цих країн, що налічує не одне століття, а у випадку США є зафіксованою в колекціях і зібраннях, що охоплюють буквально всю історію країни.

Поява публічних бібліотек на території Сполучених Штатів Америки датується практично тим самим періодом, що й утворення цієї країни, а саме XVIII ст. Як відомо, Конституція США 1787 р. закріпила багато фундаментальних демократичних свобод, серед яких гарантія справедливості, забезпечення процвітання населення та захист свобод, а вже в 1791 р. набрав чинності Білль про права, який містив основні права та свободи громадян, зокрема свободу слова і друку, та гарантії їх реалізації. Наочним прикладом є перша юридична бібліотека, що з'явилася в США 1802 р. в місті Філадельфія – сьогодні ми знаємо її як юридичну бібліотеку Дженкінса (Jenkins Law Library).

Отже, протягом одного століття розгорнулася ціла система публічних юридичних бібліотек, багато з яких з'явилися завдяки грошовим пожертвам приватних благодійників, а їх фонди брали свій старт від великих колекцій книг, фондованих меценатами. Таким чином, забезпечення рівності перед законом та забезпечення правосуддя досягалося, зокрема, і створенням рівного доступу до законів і матеріалів, що роз'яснюють правила процедури і взаємозв'язок законів з іншими нормативно-правовими актами, що стало соціально значущою функцією суспільства. Такий підхід у загальноісторичному вимірі сприяє передачі від покоління до покоління досягнень правової культури як складової загальних цінностей у суспільстві, що в підсумку забезпечує фундаментальні принципи правової держави.

Безумовно, що серед найвпливовіших та найбільших за акумульованими фондами і колекціями юридичних бібліотек є Юридична бібліотека

Бібліотеки Конгресу США, що акумулює документи національного права США (федеральних та законодавств штатів), а також законодавство всіх країн і правових систем світу, зберігаючи їх на паперових й електронних носіях. Історичні юридичні документи Бібліотеки, до яких надано онлайн-доступ, акумульовано в рубриці «Століття законотворення для нової нації» (Century of Lawmaking for a New Nation). Тут зібрано повнотекстові версії законів, законопроектів і резолюцій, договорів, дебатів і журналів раннього етапу америнської історії. Колекція «Слухання у Конгресі США» надає повнотекстовий доступ до історичних слухань Конгресу з різних тем [8].

У Британії та США значного розвитку набула система юридичних бібліотек університетів, що сьогодні виступають поліфункціональними інформаційними центрами, які обслуговують не лише університетську спільноту, а й громадськість. Як уже наголошувалося, такі університети, маючи давню історію та плекаючи традиції меценатської підтримки, дуже часто містять потужні правові колекції, фондовані бібліофілами, або викуплені в приватних осіб (навіть в основі Бібліотеки Конгресу лежить приватна колекція президента Т. Джефферсона – цей історичний факт є лише найвідомішим прикладом таких взаємин).

Так, Юридична бібліотека Берклі, що є інформаційним центром юридичного факультету Каліфорнійського університету в Берклі і належить до числа кращих наукових бібліотек світу в галузі рідкісних книг і рукописів із царини цивільного і релігійного права, має в своєму складі всесвітньо відому колекцію Роббінса, яка по суті є бібліотекою в бібліотеці. Загалом колекція Роббінса об'єднує понад 300 тис. об'єктів зберігання, включно з книгами, інкунабулами, мікрофільмами і періодичними виданнями, пов'язаними з релігійним і цивільним правом. Серед них – понад 300 рідкісних рукописів, які датуються ще 12 ст. [9].

Юридична бібліотека університету Вісконсин, як і багато інших юридичних бібліотек у США, містить повнотекстові юридичні періодичні видання, історичні тексти, зарубіжні та міжнародні правові матеріали, в тому числі повне зібрання “Congressional Record”, “United States Reports” (з 1754 р.), відомі світові судові справи (з 1700 р.), збірники угод ООН і Ліги Націй, федеральні нормативні акти (з 1938 р.) та ін. Окремо варто згадати ресурс ProQuest Congressional, що охоплює покажчики та величезний масив повнотекстових публікацій Конгресу США з 1789 р.

Помітна частина колекцій юридичної бібліотеки Мічиганського університету (University of Michigan Law Library) стосується корінних народів, у тому числі корінних американців, є джерела щодо ранньої

історії – французької традиції; початки американського законодавства, сесій і судових звітів; римського права. Бібліотека має в своєму розпорядженні повний набір мікрофішів XIX і XX ст. із каталогом, що містить усі документи Організації Об'єднаних Націй, а також мікрофілми та паперові документи Ліги Націй.

Юридична бібліотека Міннесотського університету (U. of Minnesota Law School Library – UMN Law Library) зберігає одну з найсильніших колекцій рідкісних юридичних книг у Сполучених Штатах Америки, зібраних у першій половині XX ст., та архів юридичної школи. У структурі бібліотеки 2001 р. було створено Дослідницький центр рідкісних книг Різенфельда (Riesensfeld Centre), названого на честь Стефана А. Різенфельда (1909–1999), видатного американського юриста минулого століття та професора Школи права. Серцем Riesensfeld Centre є колекція рідкісних книг Артура С. Пуллінга, понад 25 тис. томів рідкісних і спеціальних текстів, що датуються XV–XX ст. Колекція є потужним ресурсом для вивчення історичного англійського права, колоніального і раннього американського права, а також законів американських індіанців. Крім того, Центр зберігає видатну колекцію листів і друківаних робіт великого американського адвоката в кримінальних справах Кларенса Дарроу. Центр також є утримувачем архівів юридичної школи, які документують історію юридичної школи та роботу її факультетів. Матеріали в архівах містять роботи, опубліковані колишніми та нинішніми викладачами, документи юридичного факультету та інші колекції рукописів [10].

Академічною бібліотекою Оксфордського університету є Бодлеанська Юридична бібліотека (BLL) є (The Bodleian Law Libraries at the University of Oxford) – найбільша університетська бібліотечна система Великобританії. Вона об'єднує основну університетську бібліотеку, яка є бібліотекою обов'язкових примірників протягом 400 років, а також 30 бібліотек по всьому Оксфорду, разом з основними дослідницькими бібліотеками і бібліотеками факультетів, департаментів та інститутів. Разом бібліотеки зберігають понад 13 млн друківаних видань, понад 80 тис. електронних журналів і видатних спеціальних колекцій, у тому числі рідкісні книги і рукописи, класичні папіруси, карти тощо [11].

Найбільшою академічною юридичною бібліотекою у світі є бібліотека Гарвардської юридичної школи (Harvard Law School Library). Бібліотека набуває, каталогізує, зберігає і забезпечує доступ до колекції світового рівня як сучасних, так і історичних правових матеріалів, що документують історію права в цілому та англо-американського права зокрема. Фонди бібліотеки містять історичні та спеціальні колекції (Historical &

Special Collections, HSC), відкриті для всіх дослідників, одну з найповніших у світі збірку дослідницьких матеріалів для вивчення історії права. Колекції розбиті на чотири основних категорії: рідкісні книги (колекція рідкісних книг і ранніх рукописів налічує понад 100 тис. друкованих книг, брошур та інших матеріалів від XV до XX ст.); ранні рукописи; сучасні рукописи (має понад 250 окремих колекцій, у які входять роботи членів колегії адвокатів і викладачів юридичної професії). Крім того, у розділі HSC зберігаються документи, що стосуються конкретних судових справ США, а також англійські і американські рукописи, написані після 1701 р.). Також бібліотека є утримувачем колекції «Мистецтво і візуальні матеріали» – однієї з найбільших у світі колекцій візуальних матеріалів, що стосуються права, документує історію правових систем загалом і загального права зокрема, за допомогою гравюр, фотографій, картин, скульптур і тривимірних артефактів [12].

Сільська школа права (Yale Law School) має юридичну бібліотеку ім. Ліліан Голдман (Lillian Goldman Law Library), яка є однією з найбільших юридичних бібліотек у світі. Її фонди [13] містять близько 1 000 000 найменувань друкованих матеріалів, багато з яких рідкісні або унікальні.

Юридична бібліотека Сквайр (Squire Law Library) [14] юридичної школи Кембріджського університету має статус дочірньої бібліотеки Кембріджського університету і є однією з найбільших академічних юридичних колекцій у Великобританії, налічуючи понад 180 тис. найменувань.

Зроблений огляд британських та американських юридичних бібліотек дає підстави для низки висновків:

- більшість проаналізованих юридичних бібліотек є важливою складовою освітнього процесу в галузі права і безпосередньо пов'язані з діяльністю видатних юридичних шкіл, як досить часто визначають правові факультети / коледжі університетів. Винятком є Юридична бібліотека Бібліотеки Конгресу США, головне завдання якої – інформаційний супровід законотворчості;

- колекції провідних юридичних бібліотек світу мають, як правило, столітню історію і сягають світового рівня як за унікальністю, так і повнотою сучасних та історичних юридичних матеріалів;

- головним завданням університетських юридичних бібліотек є інформаційна та консультативна підтримка навчальних програм, для чого здійснюється акумуляція ресурсів, їх організація (каталогізація), зберігання, забезпечення до них доступу; надаються послуги професорсько-

викладацького складу, спрямовані на забезпечення підтримки навчальних планів;

– спектр послуг бібліотек здебільшого ширший, ніж просто супровід законотворчого (Бібліотека Конгресу) чи навчального (бібліотеки юридичних шкіл) процесу – практично всі розглянуті юридичні бібліотеки реалізують підтримку науково-дослідних програм та беруть участь в інформуванні громадськості, максимально спрощуючи доступ до своїх фондів.

Тож історичні колекції американських і британських юридичних бібліотек поряд із практичними функціями забезпечення освітнього та наукового процесів мають потужне символічне значення, наголошуючи на тягlostі національної правової традиції та непорушності її засадничих принципів свободи і демократії.

Список бібліографічних посилань

1. Дубровіна Л. А., Лобузін К. В., Онищенко О. С., Боряк Г. В. Цифрова гуманітаристика та бази даних документальної культурної спадщини в бібліотеках України. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2020. Вип. 25. С. 290–309. <https://doi.org/10.15407/rksu.25.290>

2. Рибачок О. Документальна спадщина як складова культурних цінностей і культурної спадщини. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2017. Вип. 2. С. 81–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2017_2_13

3. Половинчак Ю., Бондаренко В., Матвійчук Л. Правові ресурси історико-культурної спадщини: представлення в бібліотечних фондах та їх популяризація. *University library at a new stage of social communications development* : тези VII Міжнар. конф. (Дніпро, 6–7 жовт. 2022 р.). Дніпро : Наукова бібліотека УДУНТ. URL: http://confliib.diit.edu.ua/Conf_univ_Library_2022/paper/view/26450/15274

4. Лобузін І., Перенесієнко І. Електронні колекції україніки у вебсередовищі: організація та технологія формування ресурсів рукописних та книжкових джерел у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2020. Вип. 25. С. 324–336. <https://doi.org/10.15407/rksu.25.324>

5. Рачков Є. С. Технології баз даних у збереженні та дослідженні міської культурної спадщини. *Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія: Історія*. 2020. Вип. 57. С. 28–57. <https://doi.org/10.26565/2220-7929-2020-57-02>

6. Струнгар В. Використання бібліотеками соціальних мереж та медіа-хостингів. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 53. С. 90–106.
7. Струнгар В. Типологічна класифікація соціальних медіа як об'єкт діяльності бібліотек. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2020. Вип. 58. С. 195–205.
8. Collections. Law Library. *Library of Congress*. URL: <http://www.loc.gov/law/find/collections.php>
9. Robbins Collection Library. *BerkeleyLaw*. URL: <https://www.law.berkeley.edu/research/the-robbins-collection/robbins-collection-library/>
10. University of Minnesota. *Law School Library – UMN Law Library*. URL: <https://www.law.umn.edu/library>
11. Libraries. *University of Oxford*. URL: <https://www.ox.ac.uk/research/libraries?wssl=1>
12. Пестрецова О. Правові фонди та колекції сучасних бібліотек: формування, розвиток. *Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство*. 2017. Т. 22. Вип. 2 (18). С. 106–113.
13. Guide. URL: https://ia902904.us.archive.org/6/items/2018-law-library-guide_201808/LibraryGuide2018.pdf
14. Squire Law Library. *University of Cambridge*. URL: <https://www.squire.law.cam.ac.uk/>

References

1. Dubrovina, L. A., Lobuzina, K. V., Onyshchenko, O. S., Boriak, H. V. (2020). Tsyfrova humanitarystyka ta bazy danykh dokumentalnoi kulturnoi spadshchyny v bibliotekakh Ukrainy [Digital humanitarianism and databases of documentary cultural heritage in libraries of Ukraine]. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy – Manuscript and Book Heritage of Ukraine*, 25, 290–309. Kyiv [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/rksu.25.290>
2. Rybachok, O. (2017). Dokumentalna spadshchyna yak skladova kulturnykh tsinnosti i kulturnoi spadshchyny [Documentary heritage as a component of cultural values and cultural heritage]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia – Library Science. Record Studies. Informology*, 2, 81–91 [in Ukrainian]. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2017_2_13
3. Polovynchak, Yu., Bondarenko, V., Matviichuk, L. (2022). Pravovi resursy istoryko-kulturnoi spadshchyny: predstavlennia v biblioteknykh

fondakh ta yikh populiaryzatsiia [Legal resources of historical and cultural heritage: representation in library funds and their popularization] *University library at a new stage of social communications development. Tezy VII Mizhnarodnoi konferentsii (Dnipro, 6–7 zhovtnia 2022 r.) – theses of the VII International Conference (Dnipro, October 6–7, 2022)*. Dnipro: Naukova biblioteka UDUNT [in Ukrainian]. Retrieved from http://conflib.diit.edu.ua/Conf_univ_Library_2022/paper/view/26450/15274

4. Lobuzin, I., Perenesienko, I. (2020). Elektronni kolektsii ukrainiky u vebseredovyshchi: orhanizatsiia ta tekhnolohiia formuvannia resursiv rukopysnykh ta knyzhkovykh dzherel u Natsionalnii bibliotetsi Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Electronic collections of Ukrainian literature in the web environment: organization and technology of resource formation of manuscript and book sources in the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine]. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy – Manuscript and Book Heritage of Ukraine*, 25, 324–336 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/rksu.25.324>

5. Rachkov, Ye. S. (2020). Tekhnolohii baz danykh u zberezheni ta doslidzhenni miskoi kulturnoi spadshchyny [Database technologies in preservation and research of urban cultural heritage]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina – The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: “Istoriia”*, 57, 28–57 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.26565/2220-7929-2020-57-02>

6. Strunhar, V. (2019). Vykorystannia bibliotekamy sotsialnykh merezh ta media-khostynhiv [Use of social networks and media hosting by libraries]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 53, 90–106. Kyiv [in Ukrainian].

7. Strunhar, V. (2020). Typolohichna klasyfikatsiia sotsialnykh media yak obiekt diialnosti bibliotek [Typological classification of social media as an object of library activity]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 58, 195–205. Kyiv [in Ukrainian].

8. Collections. Law Library. *Library of Congress* [in English]. Retrieved from <http://www.loc.gov/law/find/collections.php>

9. Robbins Collection Library. *BerkeleyLaw* [in English]. Retrieved from <https://www.law.berkeley.edu/research/the-robbins-collection/robbins-collection-library/>

10. University of Minnesota Law School Library – UMN Law Library) [in English]. URL: <https://www.law.umn.edu/library>

11. Libraries. University of Oxford [in English]. Retrieved from <https://www.ox.ac.uk/research/libraries?wssl=1>

12. Pestretsova, O. (2017). Pravovi fondy ta kolektsii suchasnykh bibliotek: formuvannia, rozvytok [Legal funds and collections of modern libraries: formation, development] *Visn. Odes. nats. un-tu. Serii: Bibliotekoznavstvo, bibliohrafoznavstvo, knyhoznavstvo – Bulletin of Odessa National University. Series: Library science, bibliography, bibliography*, 22, 2(18), 106–113 [in Ukrainian].

13. Guide [in English]. Retrieved from https://ia902904.us.archive.org/6/items/2018-law-library-guide_201808/LibraryGuide2018.pdf

14. Squire Law Library. *University of Cambridge* [in English]. Retrieved from <https://www.squire.law.cam.ac.uk/>

Стаття надійшла до редакції 02.10.2022.

Olga Pestretsova,

PhD (Social Communications), Research Associate,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holosiivskiy Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: pestretsova@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0102-9134>

Galyna Bulakhova,

Junior Researcher,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holosiivskiy Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: galabulakhova@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4223-1646>

Library Resources of Legal Historical and Cultural Heritage:

Representation in the Funds of Law Libraries in Great Britain and the USA

The article analyzes the presentation of law monuments in the collections of law libraries of Great Britain and the USA as a component of national tradition and political and legal progress. An overview of law libraries in the information space was made at all levels – from artistic and popular science content to high-quality digitized copies of documents provided for educational and scientific projects.

Attention is focused on the system of universities law libraries, which act as multi-functional information centers that serve not only the university community, but also common public.

As a result of the research, it was found that most of the analyzed British and American law libraries are an important component of the educational process in the field of law and are directly connected with the activities of prominent “law schools”. The

article also states the main task of university law libraries, namely: informational and advisory support for educational programs, where resources are accumulated, organized (catalogued), stored, and users' access is granted; professors and teachers service is provided to ensure support for educational plans.

Keywords: legal funds of libraries, information centers, library resources, national archives, Library of Congress.